

18-6-35

WELVAART EN TRADITIE

REDE

GEHOUDEN BIJ DE AANVAARDING
ZIJNER COLLEGES ALS BUITENGEWOON
HOOGLEERAAR IN DE KOLONIALE
LANDHUISHOUDKUNDE EN HET
INDISCH AGRARISCH RECHT AAN DE
LANDBOUWHOOGESCHOOL TE
WAGENINGEN
OP MAANDAG 20 MEI 1935, DOOR
MR A. NEIJTZELL DE WILDE

H. VEENMAN & ZONEN — WAGENINGEN — 1935

150 = 202 048

WELVAART EN TRADITIE

REDE, GEHOUDEN BIJ DE AANVAARDING ZIJNER COLLEGES ALS BUITEN-
GEWOON HOOGLEERAAR IN DE KOLONIALE LANDHUISHOUDKUNDE EN
HET INDISCH AGRARISCH RECHT AAN DE LANDBOUWHOOGESCHOOL TE
WAGENINGEN OP MAANDAG 20 MEI 1935, DOOR

MR A. NEIJTZELL DE WILDE

*Mijne Heeren Curatoren, Professoren, Lectoren, Do-
centen, Dames en Heeren studenten en gij allen, die deze
plechtigheid met Uwe tegenwoordigheid vereert.
Zeer gewaardeerde toehoorders.*

Welvaart en traditie! Ziehier twee begrippen, welke vooral bij Oos-
tersche volken nog sterk ineen geweven zijn. Daarbij domineert dan
als regel de traditie, en wel in dezen zin, dat zij in tijden van hoog-
conjunctuur remmend en in die van laagconjunctuur veelal min of
meer beschermend werkt.

Het is dit verschijnsel en de oorzaken daarvan, waarvoor ik, speciaal
met het oog op Nederlandsch-Indië, Uwe aandacht verzoek.

Het Oostersch reveil, hetwelk vooral sedert het begin dezer eeuw
allerwege in Azië viel waar te nemen, drong eerst betrekkelijk laat tot
Nederlandsch-Indië door.

De oudste inheemsche staatkundige vereeniging, Boedi Oetomo,
dateert toch pas van 1908, de Sarekat Islam ontstond zelfs eerst in
1913. Doch nadien nam de Inlandsche beweging eene aanmerkelijke
vlucht, — maar vooral in politieke richting en dan nog gepaard gaande
met vele „ups en downs”.

De ontwikkelingsgang daarvan in Nederlandsch-Indië zal in hoofd-
trekken vermoedelijk wel niet veel verschillen van wat te dien op-
zichte ook elders in Azië viel waar te nemen. Eene langzame ontbin-
ding van de oer-familie- en dorpsgroepeering, althans een botsing
tusschen statische en dynamische krachten in de Inheemsche maat-
schappij, tusschen oude- en nieuwe denkbeelden, de kaoem toewah
en de kaoem moedah, met daarmede onvermijdelijk samengaande
symptomen van onrust en gevoelens van onbehagen. Alvorens daar-
uit betere verhoudingen geboren kunnen worden, zullen echter nog

heel wat door onderlinge wrijving veroorzaakte moeilijkheden overwonnen moeten worden.

Wie echter het tempo der verdere emancipatie ontijdig zou trachten te versnellen, zou slechts verkeerde gevolgen wekken. Immers vóórdat grootere „politieke” zeggingschap waarnaar men streeft, bereikt en gehandhaafd kan worden, zal het onontbeerlijk zijn, dat eerst meerdere economische macht veroverd zij.

Doch evenals elders in Azië, doen zich ook in den Indischen archipel verschillende bijzondere verschijnselen voor, welke er op wijzen dat in de Inheemsche samenleving de zoo noodige „individueele” zelfstandigheid op economisch terrein nog verre van bereikt is.

De bijzondere economische verschijnselen, waarop wij doelen, vertoonen zich o.m. bij den grondenruil, het arbeidsloon, den rentestand en de prijsvorming.

Zoo zoek men bij de Inheemsche productie niet naar het „economisch principe” als zuivere basis. Ook zal het loon geenszins alleen door de wet van vraag en aanbod bepaald worden, doch veelal zal de traditie daarbij een niet te geringschatten factor blijken. Een min of meer gelijkmatige rente zooals in normale tijden geldt voor landen, waar de nivelleerende invloed van een ontwikkeld geldverkeer op den rentestand zich doet gevoelen, zal men in de Inheemsche samenleving veelal nog tevergeefs zoeken. Van een grondenmarkt is in die samenleving volgens BOEKE zelfs geen sprake en in ieder geval is, gelijk VAN GELDEREN aangeeft, de prijs waarvoor Inheemsche gronden verhandeld worden uiterst grillig en veelal belangrijk lager dan men als Westerling zou verwachten.

Deelbouwvoorwaarden zullen, vooral in streken waar men zich vnl. bepaalt tot productie van eigen voedsel, voor waardeverandering van het geld zelfs weinig of niet gevoelig zijn en kan daarbij van pachtwaarde gesproken worden, dan zal men die niet steeds zien toekomen aan dengene die daarop naar Westersch inzicht het volste recht kan hebben.

Tenslotte zal men bij verschillende voedselproducten scherpe seizoenschommelingen in de prijzen kunnen waarnemen en leidt een versnipperd pasarwezen tot veelal plaatselijk zeer uiteenlopende prijzen voor dezelfde artikelen.

Zoo doen zich derhalve in de Oostersche samenleving, ook in Nederlandsch-Indië, verschillende economische verschijnselen voor, welke men in het Westen niet of anders aantreft.

Uiteraard rijst de vraag welke de oorzaken hiervan zouden kunnen zijn.

Het uitgestrekte tropische eilandenrijk van Nederlandsch-Indië

wordt bewoond door tal van bevolkingsgroepen, die verschillen in landaard, zeden en ontwikkeling.

Een samenleving van uiterst heterogene elementen, waarbij al dadelijk vooral een uitheemsch en daarneven een inheemsch element te onderkennen valt.

De Westerling, de Chinees, de Arabier, de Klingalees, de Bom-bayer, zij vormen er het uitheemsche element, dat naar verhouding zwak in getalsterkte is maar veelal de inheemsche maatschappij door-adert. Zij die tot dit element behooren, trachten als regel in den rol van tusschenhandelaar, geleid door spaar- en handelszin, voorzien van sterke geestelijke arbeidskracht en organisatietalent en beschik-kend over tal van kapitaalgoederen, „individueel” naar het verwerven van een van anderen onafhankelijk bestaan en zoo mogelijk meer dan dat.

Buiten dit uitheemsch element heeft men dan het numeriek over-talrijk inheemsch element. Dit verkeert in allerlei stadia van ontwikke-ling, is in den regel van kapitaalgoederen schaarsch voorzien en be-schikt hoogstens over wat grond en arbeidskracht. Men leeft in kleine complexen, „desa's” van in hoofdzaak keuterboeren.

Zou men Nederland kunnen noemen „het land der steden”, Ned.-Indië is dat der „dorpen”.

De inlandsche desa is de oeroude, kleine primitieve gemeenschap, de maatschappelijke eenheid, waarin nog steeds het economische leven der inheemschen in hoofdzaak georganiseerd is.

De leden er van voorzien veelal nog min of meer direct in hunne behoeften door landbouw en, naar gelang van omstandigheden, verder door vischvangst, het zoeken van boschproducten, soms met daar-neven nog wat nijverheid en wat ruilverkeer met naburige desa's. Door inhuwelijking zijn de dorpsgenooten dikwijls verwant aan elkaar en zij gedragen zich trouwens veelal als leden eener groote familie.

Als regel verschaffen zij zich grootendeels door eigen arbeid, door die van het gezin of daarbuiten door onderling hulpbetoon in de desa, de producten, welke zij noodig hebben.

Voor wat men zelf niet bezit of maken kan, zooals ijzeren werk-tuigen, sieraden, enz. is dan tenslotte eenige ruil in natura of handel met de buitenwereld noodig; alles bijeen alzoo in hoofdzaak nog de gesloten huishouding of een mengvorm.

In die mystisch-magische eenheid eener „dorpsstaat”, gelijk De KAT ANGELINO haar aanduidt, in die dorpsgemeenschap stevig inge-klemd, gaat de individu als zoodanig en als economisch subject ge-heel op. De traditie beheerscht het doen en laten der desagenooten volkomen. Gelegenheid voor zelfstandige ontwikkeling van krachtige persoonlijkheden wordt niet geboden.

Men produceert niet meer dan men voor eigen gebruik tot den volgenden oogst noodig heeft en overigens „leunt en steunt men op elkaar”, zooals GONGGRIJP het kenschetsend uitdrukt. Van kapitaalvorming, welke eenige beteekenis heeft, is meestal geen sprake en overvloed bij goede oogsten wordt gevolgd door gebrek bij oogstmislukking.

Wie eenigszins bekend is met het huidig inlandsch dorpsleven buiten de gemengde samenlevingen der weinig talrijke Indische steden, voelt in ieder geval zelf wel hoe ver dit leven nog afstaat van dat in de groote metropolen van Europa en Amerika en van de maatschappij, welke zich daaromheen groepeeret.

Van de verschillende landen in het Verre Oosten gelegen zal vermoedelijk *Japan*, het Oostersch Pruisen, wel het dichtst bij de Westersche maatschappij staan, hoewel ook daar nog een intens familie- en dorpsleven bestaat, dat door den alouden zwaren strijd om het bestaan in de hand gewerkt werd.

Tot aan de restauratie van 1868 was dit land immers feitelijk nog een middeleeuwsche staat, volgens een feodaal stelsel bestuurd.

Tijdens dit leenwezen ging echter het sterk familie- en dorpsleven gepaard met een op saamenhoorigheid berustend gevoel van trouw aan den *heer*, hetwelk later op den keizer, als symbool der nationale eenheid, werd overgedragen.

In dat land is vaderlandsliefde dan ook bijna tot een eeredienst geworden en daarbij werkten dan het sterke volkskarakter, de goede natuurlijke aanleg en de intensieve arbeidslust van dit volk in krachtige mate mede om Japan de positie te verschaffen welke het thans in de wereld inneemt.

In tegenstelling met de Japanners bleven daarentegen de *Chineezen* tot op heden nog in overgrootte meerderheid een primitief landbouwend volk met een weinig gecompliceerd maar toch ook sterk familie- en dorpsleven. De landman weet immers, dat hij in den harten strijd om het bestaan alleen kan vertrouwen op zich zelf en zijn naaste omgeving, met welke hij, der traditie getrouw, gezamenlijk overstromingen, hongersnooden, roovers en andere plagen bestrijden moet.

Geen overheid staat hem daarbij terzijde, hulp kan hij van elders niet verwachten.

Het landvolk is dan ook gewoon alleen te letten op zijne groepsbelangen.

In tegenstelling alweder met Japan, is er welhaast geen band tusschen de verschillende streken onderling en derhalve kan daar ook van vaderlandsliefde in het algemeen nog moeilijk sprake zijn.

Zal dit door de groote figuur van Maarschalk TSJIANG KAI SJEK en de Nieuw-leven-beweging in het Hemelsche Rijk wellicht anders worden?

De òm en nabij den evenaar gelegen landen, zooals Fransch-Indo-China, Siam, Malakka, Ceijlon, Burma, Zuid-Voor-Indië en Nederlandsch-Indië, hebben een rijken bodem en heet klimaat, dat geringe eischen stelt aan kleding en voedsel, maar voor de daar geboren en dan ook niet bevordelijk is om werklust en volharding te stimuleeren.

Daardoor reeds zijn bijna al deze tropische landen achterlijk gebleven, ook vergeleken bij een land met kouder klimaat gelijk Japan.

Overgang naar een meer op Westerschen leest geschoeide samenleving, althans naar een maatschappij waarin het individu geleidelijk lossen komt te staan van zijne verwanten en naburen, gaat in deze door traditie beheerschte landen nog bezwaarlijk.

Hoezeer men trouwens ook elders ter wereld nog in de traditie verwickeld kan zitten blijkt wel uit een in 1933 verschenen studie van MARCEL GRIAULE over „Le travail en Abyssinie”, waarin hij er op wijst, dat daar te lande 180 vastendagen per jaar nauwgezet in acht genomen worden, dat men er 220 feestdagen per jaar telt of per maand 21 dagen waarop niet gewerkt wordt wegens religieuze of familie-redenen, en daarneven is men dan nog tot één dag corveedienst verplicht, zoodat slechts 8 dagen per maand voor den arbeid overblijven.

Wie deze vasten- en feestdagen niet in acht neemt, wacht „l'amende et l'enchainement infligés par l'autorité civile. Maar GRIAULE wijst er op: que ces peines ne sont pas celles qui imposent avec le plus d'efficacité le respect du repos religieux; beaucoup plus pénibles sont les sanctions infligées par l'opinion publique et surtout beaucoup moins inévitables. Dans certaines contrées le fait de labourer le jour du Saint, considéré comme le patron du tonnerre, amènerait des orages terribles, qui seraient préjudiciables à toute la région.

La famille abyssine produit généralement sans excédent ?

l'Homme — zoo gaat GRIAULE verder — a une activité différente de celle de la femme. Une femme ne peut traire une vache ou égorger un animal sans devenir un sujet de mépris et de risée pour le village. Cette sanction est suffisamment forte pour qu'il n'y ait jamais d'infraction aux règles de la division du travail par sexe.

Une économie demeurée au stade familial. Une organisation sociale restée liée à d'anciennes préoccupations traditionnelles et religieuses.” Ziedaar de conclusie van dezen franschen schrijver over „Le travail en Abyssinie”.

Dit alles moge reeds niet meer in zoo sterke remmende mate voor „om en nabij den evenaar” gelegen landen spreken, ook daar speelt toch nog altijd de traditie in de welvaart een rol van groote betekenis.

Trouwens juist in den tegenwoordigen tijd, welke zooveel nieuws, vreemds en moeilijks bracht binnen de waarneming van Oostersche volkeren, gaat er veelal ook groote steun uit van het gemeenschapsgevoel, hetwelk in het dorps- en familieleven, dat die Oostersche

samenlevingen nog altijd zoo typeert, tot uiting komt.

Wij zullen hieronder trachten aan te toonen, dat dit mede voor Nederlandsch-Indië nog steeds opgaat, speciaal ook in dezen zwaren crisistijd, welke volgde op eene geweldige hausse.

Staat in de landen om en aan den evenaar het inlandsch dorpsleven derhalve nog verre af van dat der Westersche steden, waarin de harteklop van het moderne zakenleven wordt gevoeld, daarentegen zal men bij het lezen van de „Herfsttij der Middeleeuwen” van HUIZINGA of eener studie over die tijden van BRUGMANS of BLOK getroffen worden, hoe deze geleerden telkens en telkens den middeleeuwschen mensch, als ware hij een inlandsche dorpeling, schilderen gelijk een wezen, dat zich voegt naar en schuilgaat in de groep waar alle denkleven langs dezelfde banen loopt en waar de maatschappelijke verhoudingen weinig plaats laten aan den uitgroei der persoonlijkheid.

De middeleeuwsche mensch voelt zich klein en onderworpen aan God en aan de door Hem gestelde machten. Hij is geheel ingelijfd en gegroepeerd in de organisatie, in kerk en staat, in geestelijk en stoffelijk leven, in bedrijf en staatkunde en de individu gaat in zijn groep geheel schuil.

Met de middeleeuwsche stad en zijn gildewezen kan het inlandsch dorp, als zijnde een veel primitiever samenleving, echter zeker niet vergeleken worden. Die versterkte steden van West- en Midden-Europa der latere middeleeuwen waren integendeel juist bolwerken der burgerlijke vrijheid en middelpunten van ruilverkeer en economische kapitaalsvorming. Met het vóór de vorming dezer steden reeds bestaand leenstelsel en feodaliteit kan wellicht eenige vergelijking getroffen worden voor het Hindoe-vorstengezag en de Moslimsche potentaten op Sumatra en Java, die in den tijd welke aan de komst der Westelingen naar het Oosten voorafging, de oorspronkelijke huishouding der indonesische dorpen overkaptten en voor wier behoeften die kleine samenlevingen voortaan mede moesten produceeren.

De adel was er echter niet, gelijk in Europa en in Japan, uit de samenleving zelf opgekomen en de geestelijken werden er meer als ambtenaren van den vorst beschouwd. Zij stonden zeker niet, gelijk in het Middeleeuwsch-Europa, zelfstandig tegenover den adel d.i. de familie, de dienaren en de volgelingen van den vorst.

Wel waren daarentegen al deze maatschappijen oorspronkelijk louter agrarisch en beteekende voor haar het beschikkingsrecht over den grond en de werkkraft der opgezetenen rijkdom en macht.

Voor eene redelijker vergelijking zou men beter nog verder teruggaan in de Middeleeuwen en wel tot de zuivere Germaansche mark, bestemd voor alle levensdoeleinden der genooten, de religieuse, mili-

taire, economische en sociale belangen, behartigd door of onder toezicht van deze corporatie.

In het Germaansche dorp heeft evenals in de Indonesische desa, het ambacht nog slechts geringe beteekenis en zijn landbouw, visscherij en veeteelt hoofdmiddelen van bestaan.

In het oude gemeenschapshuis der mark, aldus POLAK, woonde eertijds de geheele familie (sibbe) onder bestuur van den oudste. Het woonhuis met de omheinde tuin en verdere gebouwen waren het eigen bezit der markgenooten.

Op het daaromheen liggend akkerland kreeg iedere genoot een stuk ter bebouwing, grooter of kleiner naar gelang der vruchtbaarheid daarvan. Om het jaar, en soms ook om de twee à drie jaren verviel het stuk grond weder aan de gemeenschap om opnieuw verdeeld of verlost te worden. Nog verder af van het woonhuis lagen de gemeenschappelijke weide en het gemeene bosch, waar ieder genoot zijn vee kon laten grazen en hout kon sprokkelen naar gelang van zijne behoeften. Was men in huis en tuin vrij in de regeling zijner werkzaamheden, op het akkerland heerschte zelfs dwangbouw onder leiding der corporatie van de mark. De tijd van zaaien, oogsten, braak liggen van het land, de tijd om het vee te laten grazen in de bosschen en de gemeene weiden, dat alles werd bij gezamenlijk besluit bepaald, waaraan niemand zou wagen zich te onttrekken.

Goederen, welke men van buiten moest betrekken, zooals zout en ijzer, werden door de gemeenschap veelal tegen wol ingeruild en aan de leden toegewezen.

In Tacitus' *Germania* wordt dit aangegeven met: „De minoribus principes consultant, de majoribus omnes.” Identiteit en bewustzijn van den mensch was er als vergroeid met de gemeenschap en haar groepsinstinct.

Bij de Kelten traden de genootschappelijke factoren weer terug maar bleven in ieder geval bosch en weide gemeen.

Langzamerhand verlengde men ook elders bij de Germanen den termijn van de verloting der gronden en tenslotte bleef de verdeling daarvan zelfs achterwege, opdat elk van de door hem aan den akker aangebrachte verbeteringen zelf ten volle zou kunnen profiteeren. Het Salische recht der vijfde eeuw kent reeds uitsluitend privaatbezit van het akkerland. In de zesde eeuw liet het Bourgondisch recht geen weigering meer toe, wanneer een mede-eigenaar tot verdeling van den genootschappelijken grond wilde overgaan. Het erfrecht werd uitgebreid en eenerzijds kwam nu de versplintering van het grondbezit en de armoede, anderzijds ontstond het groot-grondbezit, de latifundia, en kon het feodale stelsel aanvangen.

Is het niet of men, tot aan de beschrijving van het ontstaan van dit groot-grondbezit toe, in vele opzichten over de economische geschiede-

nis van het indonesische dorp leest?

Evenals bij den vroeg-middeleeuwschen mensch treffen ons immers ook in Nederlandsch-Indië buiten de grootere samenlevingen met gemengde bevolking, twee factoren, die vermoedelijk nog altijd van grooten, zoo niet overwegenden invloed zijn op het economisch leven van den Inlander aldaar, te weten:

- 1e het dorp met zijn agrarisch familielevens en zijne adat en tradities;
- 2e het opgaan van de individu in die dorpsgemeenschap.

Het zijn deze twee sleutels tot de kennis der indonesische samenleving, gelijk GONGGRIJP ze terecht noemt, die vermoedelijk in hoofdzaak wel de verklaring geven van de bijzondere economische verschijnselen, waarop wij in den aanvang onzer rede doelden.

Hoe groot de beteekenis van het desaverband ook thans in Nederlandsch-Indië nog kan zijn, is wel reeds hieruit af te leiden, dat volgens de volkstelling van 1930 onze archipel bewoond wordt door een 60 miljoen inheemschen, waarvan 40 miljoen alleen reeds op Java; $\frac{3}{4}$ deel daarvan woont in Midden- en Oost-Java, verdeeld over desa's met gemiddeld een 1500-1700 zielen, waarvan een 9000 dorpen in Midden-Java en een 6500 in Oost-Java.

(Als tegenstelling mogen wij er op wijzen dat in 1929 van de totaal bevolking in Nederland van 7,8 miljoen zielen er 3,7 miljoen in gemeenten woonden van gemiddeld meer dan 20.000 inwoners.)

Van de bewoners der zoeven genoemde inlandsche desa's is zeker meer dan 75% direct of indirect bij het landbouwbedrijf betrokken, al beschikt men als regel per hoofd slechts over een betrekkelijk klein stuk grond. Waar bij uitzondering groot-grondbezit bestaat, zooals in West-Java, de Preanger, wordt de grond toch weder in deelbouw uitgegeven, zoodat ook daarbij zich de normale figuur van het kleinbedrijf niet wijzigt.

In het dichtstbevolkte deel van den archipel, alzoo in Midden- en Oost-Java, heeft men voorts betrekkelijk nog veel communaal grondbezit, terwijl overigens speciaal in de buitengewesten het bezitrecht van den grond veelal omgeven wordt door een min of meer krachtig werkend beschikkingsrecht van het dorp of de familie-gemeenschap.

Buiten de Vorstenlanden, waren er op Java en Madoera in 1927 nog een 1600 à 1700 desa's uitsluitend met communaal bezit en een 9500 met althans deels communaal, deels erfelijk individueel bezit, tegenover een 7200 dorpen met enkel laatstgenoemd grondenrecht.

Voorals in Midden- en Oost-Java bestaat relatief nog betrekkelijk veel communaal bezit, dat door de gogols of koelies (werkbare mannen) in de desa's, die op geregelde tijden bepaalde gedeelten van den gemeenschappelijken grond ter bewerking krijgen, wordt uitgeoefend.

De grondverdeling heeft er periodiek, jaarlijks of meerjaarlijks plaats. Overgang naar het erfelijk-individueel bezit treft men dáár aan, waar stukken grond voor het leven worden toegewezen. En dit komt veel voor. Het aantal bahoes communaal bezeten grond met vaste aandeelen (en veelal zelfs erfelijk) is namelijk reeds driemaal zoo groot als dat met periodieke verdeling of verwisseling der aandeelen.

Waar, gelijk vooral in West-Java, het erfelijk individueel bezit regel is, behoort uiteraard de grond niet meer aan de gemeenschap maar aan de individu doch op zijn beurt zit deze ook daar toch nog altijd weder min of meer vast aan de dorpsgemeenschap.

Dit alles doet derhalve wel sterk terugdenken aan de agrarische dorpsstoestanden uit de vroege middeleeuwen van Europa.

Of de vorm van het inlandsch grondbezit, communaal dan wel erfelijk individueel, op de productie van invloed is, vormt uiteraard in de eerste plaats een vraag van agrarisch-technischen aard, maar gegeven de eenvoudige inrichting van het inheemsch landbouwbedrijf lijkt het twijfelachtig of die vorm, althans op dit oogenblik nog, van veel invloed zal zijn.

De communale bezitsvorm zal uiteraard wel niet verbeteringen, welke kosten met zich brengen, in de hand werken, vooral niet bij wisseling op korten termijn.

Bovendien houdt, aldus STIKKER, deze bezitsvorm, ook al is het bedrijf ter plaatse weinig of niet loonend, den daarbij betrokken gogol allicht aan den grond vast, omdat hij er zich niet door verkoop van kan ontdoen. Voor kostbare verbeteringen kan hij er geen geld op leenen, zoodat hij allicht gedwongen blijft daarop de weinig kapitaalgoederen eischende padi-cultuur te blijven uitoefenen. Tenslotte cijfere men bij de periodieke wisseling den invloed van het desabestuur niet weg, welke al tot heel wat geknoei en gekonkel aanleiding heeft gegeven.

Hier staat tegenover, dat de aard van het communaal bezit in elk geval den gogol een zeker minimum-bestaan verzekert, de grond kan niet in beslag genomen of voor schulden verkocht worden en aangezien de lasten en lusten van het grondbezit door de gogols gezamenlijk gedragen worden, werkt deze bezitsvorm daarbij den gemeenschapszin in de hand. Bevorderlijk voor de zelfstandige ontwikkeling van den individu is zij daarentegen uiteraard weder in geenen deele.

Onafhankelijk van bovengenoemde bezitsvormen, zal de inlandsche landbouwer den grond als regel en bij voorkeur zelve bewerken met behulp van zijn gezin. Kan hij het daarmee niet af, dan zal hij een stuk van zijn grond in deelbouw uitgeven, waarbij de bruto opbrengst gezamenlijk wordt verdeeld en derhalve ook het risico gezamenlijk met den deelbouwer wordt gedragen.

Door den deelbouw krijgt allicht een familielid of desagenoot, die zelf geen grond of aandeel in den grond bezit, de zeer gezochte gelegenheid om toch het landbouwbedrijf uit te oefenen en daardoor in de desa een sociaal hoogere plaats in te nemen dan de zuivere loon-trekker. Trouwens ook waar slechts tijdelijke arbeidskracht ter beschikking van den tani wordt gesteld, geschiedt dit als regel en bij voorkeur in een soort deelloon-overeenkomst, waarbij het niet gaat om tevoren vastgesteld loon, maar om een deel van de opbrengst.

Eindelijk neemt in de inheemsche samenleving van het agrarisch dorp het onderling hulpbetoon bij het plantklaar maken van den bodem, bij het bouwen van woningen, enz., nog altijd een gewichtige plaats in.

En steeds maken dan in deze kleine samenlevingen van keuterboeren, het desaverband, de bloedverwantschap, de traditie en het geloof en bijgeloof, dat allen vasthoudt en omkneelt, de sterke sociale banden uit, die naast en met de economische banden van het gemeene grondbezit en de gemeenschappelijke productie, evenals bij den vroeg-middeleeuwschen mensch, de individualiteit der inheemsche dorpsbewoners drukken.

De Westerling, de grootestadmensch is daaraan geheel ontgroeid.

Het spreekt echter vanzelf dat dit desaverband losscher wordt, naarmate het dorp in de nabijheid van of geheel in de gemengde Indische steden dan wel om een Westersch ingerichte moderne suikerfabriek is komen te liggen.

Ook in inheemsche samenlevingen op de Buitengewesten loopen de toestanden sterk uiteen. Naast de handel en scheepvaart drijvende Makassaren en Boegineezen met sterke individualiteit, staat b.v. de Menangkabausche samenleving, waar, gelijk JOUSTRA aantoonde, feitelijk geen plaats is voor de individu als zoodanig. Er zijn, zoo men wil, wel zekere individueele rechten maar nooit absoluut, altijd met min of meer belangrijke beperkingen, die het familiebelang oplegt.

Voor de Toba Bataks geldt ongeveer hetzelfde.

Er is, zegt VERGOUWEN, het onderhoud van het dorpshuis, van de afwatering, er zijn dorpsruzie's, men wil een rijstschuur bijbouwen, een boom omkappen, er wordt een kind geboren, er zijn huwelijksplannen, er wordt verkocht, een man heeft zijn vrouw het huis uitgejaagd waarop zij naar het dorps hoofd is gevluht, — dit en nog veel meer, is alles dorpszaak. Het is het leven van al zijn zijden, gesleten door een aantal personen in gemeenschap, in een kleine besloten kring, afgescheiden van de buitenwereld. De eigen huishouding van het dorp omvat alles wat er buiten gezin en woning even uitsteekt. Men weet alles van elkaar, trekt met elkaar op in ramp en leed, heeft belang bij elkaars welstand en bij iedere wijziging in de samenstelling van elk gezin.

Dr PORTENGE wijst er tenslotte op, dat bij de Toradja's in Midden-Celebes de familieleden veelal in één dorp tezamen wonen. Er bestaat daar geen individueel bezit van grond en hoogstens zwak een speciaal recht der gezamenlijke dorpsgenooten op den grond, dien zij bewerken. Individueele eigendom van vee en landbouwwerktuigen is er feitelijk ook niet. Zelfs zijn de dorpsgenooten aansprakelijk voor de schulden van elk hunner.

Ruilhandel met anderen dan desagenooten zal in Ned.-Indië hoogstens alleen daar ontbreken, waar de bevolking nog bepaald in afzondering leeft, gelijk in de binnenlanden van Borneo en Nieuw-Guinea.

Maar toch zal als regel voorziening „in eigen behoefte” bij den inheemschen landbouw hoofddoel zijn en alleen „het schamel overschot” daarvan, gelijk HUENDER het noemt, zal moeten dienen om verruild te worden, om geld te krijgen voor het betalen van belastingen en de vervulling van die extra behoeften, waarin eigen landbouw met de nevenbedrijven niet kan voorzien.

Het deel van den oogst, dat niet dadelijk verbruikt moet worden, wordt in de loemboengs opgeborgen na aftrek van hetgeen als snitloon (bawon) toekomt aan hen die bij het binnenhalen van den oogst medehielpen, waardoor ook de desabewoners zonder grond een op de adat berustend aandeel in de opbrengst van den bodem verwerven.

Het voordeel dezer, op traditie berustende productiewijze en productieverdeeling is althans, dat behoudens bij misoogst, de eigen voedselvoorziening betrekkelijk weinig risico loopt.

Maar hoe meer nu de sociale banden de dorpsbewoners omknellen, hoe minder men in die kleine gemeenschappen zal trachten om, gelijk het uitheemsche element gewoon is, elkander voorbij te streven.

Evenals de middeleeuwsche mensch, zal men er zich integendeel wel voor hoeden meer te willen zijn dan past volgens de plaats die men in de dorpsmaatschappij inneemt.

Voor Britsch-Indië wijst B. G. BHATNAGER er b.v. op, dat indien een individu wenscht uit te komen boven het consumptieniveau van zijn klasse, en daardoor zich al te naarstig op de verkrijging van aard-sche goederen toelegt, zoowel de samenleving als de godsdienst zich op hem werpen en er door duizend en meer middelen in slagen een deel van zijn overvullige bezittingen te verkrijgen.

Men zal daarom maar liever er zich toe bepalen om aan de gemeenschappelijke productie mede te doen, teneinde te zorgen er tot den volgende oogst te komen en de traditie nauwgezet in acht te nemen.

En zoo verklaart, — gelijk wij hiervoren reeds aangaven — het leven in deze agrarische gemeenschappen vermoedelijk wel een groot

deel van de bijzondere economische verschijnselen waarop wij in het begin onzer rede reeds spraken.

Hoe ver staat men nog af van „economische zelfstandigheid“!

Integendeel, als regel kan men, met GONGGRIJP, zeggen: „dat in de desa alles op en tegen elkaar steunt en leunt“.

Is hiermede aangegeven, waardoor de intheemsche samenleving in Ned.-Indië zich sociaal-economisch nog in hoofdzaak onderscheidt van het uitheemsche element aldaar en speciaal van het Westersch element, dan lijkt het van belang om na te gaan, hoe deze inlandsche samenleving stond en staat tegenover hausse- en baissetijden.

Men weet dat de invoering van het Cultuurstelsel een noodgreep was, om aan den ontredderden toestand der Indische financiën ten spoedigste tegemoet te komen.

Deze afwijking van de beginselen, welke de Commissarissen-Generaal leidden tot vrijhandel en vrije cultuur, was echter mede een gevolg van de teleurstelling opgedaan met de aanvankelijk in acht genomen vrijzinnige denkbeelden ten aanzien van de inlandsche bevolking. Men had er namelijk op vertrouwd, dat de bevolking, nadat het drukkende oude Compagniestelsel van contingenten en leverantiën zou zijn verdwenen, de productie uit eigen initiatief zou opvoeren; dat de inlandsche landbouw, ook voor producten, geschikt voor de Europeesche markt, zich snel zou ontwikkelen, dat handel en scheepvaart zoodoende weder tot bloei zouden komen en dientengevolge ook 's-lands inkomsten zoodanig zouden toenemen, dat de rente en aflossing van de Indische schuld daaruit betaald zouden kunnen worden. Echter, gelijk DE KAT ANGELINO uitdrukkelijk aangeeft, niets van dit alles geschiedde, hetgeen ons thans niet meer verwondert, aangezien de sindsdien vermeerderde kennis omtrent de desa-economie, welke immers zeker „destijds“ nog berustte op de gesloten huishouding en een uitsluitend op het verbruik ingestelde voortbrenging bovenal uitwijst, dat de Regeering toentertijd aan de bevolking „leiding en voorlichting“ had moeten geven, wilde zij van haar ook maar in eenig opzicht een zoo fundamenteele verandering harer productiemethoden hebben kunnen verwachten.

Bleek het cultuurstelsel inderdaad enerzijds het gezochte snelle middel tot herstel der deerlijk gehavende financiën, het verwerd echter anderzijds, zooals GONGGRIJP het uitdrukt, van lieverlede tot een primitieven vorm van gemonopoliseerde staatsexploïtatie, waarvan het risico grootendeels op den inlandschen landbouwer zelf werd afgewenteld.

Eindelijk werd dan ook in 1870 onder den toenemenden aandrang der Moederlandsche Volksvertegenwoordiging, het stelsel van VAN DEN BOSCH opgeheven en daarmee een beslissend keerpunt in onze koloniale politiek verkregen, tengevolge waarvan zich definitief eene humaner bedoelde staatkunde baan brak.

De nieuwe agrarische wetgeving waakte immers angstvallig tegen deposedeering der inlandsche landbouwende bevolking van hare grondrechten, d.i. van haar vrijwel eenig werkelijk bezit naast hare arbeidskracht.

Door eene omzetting der dwangcultures in vrije en de opening der mogelijkheid om woesten grond op groote schaal te ontginnen, werd voorts de weg geëffend aan de Europeesche particuliere grootlandbouwondernemers om tropische producten voor de wereldmarkt te gaan telen.

„Vrijhandel en open-deur-politiek”, ziedaar de leuzen sedertdien aangeheven en tot voor korten tijd gehandhaafd, d.i. totdat de wereldcrisis tot het veranderen van den beproefden koers dwong.

Ligt de grondslag voor de vestiging van ons koloniaal gezag in den tijd der Compagnie, de uitbreiding der enkele kernen van gezag door deze handelsvennootschap onderhouden, tot een aaneensluitend koloniaal gebied is daarentegen eerst het werk geweest der moderne koloniale politiek, die plaatselijke wanorde en willekeur van het inheemsch gezag omzette in rust en zekerheid en daardoor de mogelijkheid schiep voor verdere economische ontwikkeling, ook van de inlandsche bevolking zelve.

Aangezien intusschen Java reeds een territoriale bestuurseenheid was geworden, waar het Nederlandsch gezag zich overal deed gelden, kon daar de sedert 1870 gevolgde open-deur-politiek reeds spoedig tot economische expansie leiden.

Op de Buitengewesten kon dit daarentegen niet eerder gebeuren dan nadat ook daar eene territoriale expansie had plaats gevonden, waartoe de militaire operaties van VAN HEUTZ en de zijnen in het begin dezer eeuw den weg baanden.

De economische expansie nu ging gepaard met eene opmerkelijke kapitaalsinvestatie van buiten, die vooral na den wereldoorlog ook door vreemd, d.i. niet-Nederlandsch kapitaal gevoed werd.

Zoo was op Java omstreeks 1929 eene kleine anderhalf milliard gulden in de cultures belegd, waarvan ruim één milliard Nederlandsch kapitaal.

Ter Sumatra's Oostkust, aanvankelijk het tabaksland bij uitnemendheid en later ook zeer geschikt gebleken voor andere cultures, zooals die van rubber, thee, sisal, oliepalm, enz. was in 1913 tweehonderd millioen belegd, waarvan de helft Nederlandsch kapitaal. In 1929 was

dit bedrag reeds tot 640 miljoen aangegroeid, waarvan 56% Nederlandsch, 19% Britsch, 11% Fransch-Belgisch, 8% Amerikaansch en 2% Japansch kapitaal.

Tusschen 1925 tot 1929 werd zeker nog 400 miljoen aan nieuw kapitaal in Indië en vooral in Sumatra belegd, hoofdzakelijk in rubber- en thee-cultures en eerst de groote wereldcrisis heeft hieraan op ruwe wijze een ontijdig einde gemaakt.

Rekent men bij deze enorme kapitaalsinstrooming, ook nog hetgeen geplaatst werd in petroleum- en andere mijnbouwondernemingen, in de scheepvaart en het verder verkeerswezen en tenslotte in het bankbedrijf, dan zal men de totale belegging van het grootkapitaal in Indië vóór de crisis wel op een vier milliard mogen stellen, waarvan $\frac{1}{3}$ deel niet-Nederlandsch kapitaal.

Het is ongetwijfeld aan onze open-deur-politiek te danken geweest, dat deze ongekende kapitaalsinstrooming plaats vond en zij is op haar beurt weder de machtige hefboom geworden, waardoor Nederlandsch Indië in de laatste jaren vóór de crisis uitgroeide van een nationaal belangencentrum tot een groot internationaal middelpunt van tropische stapelproducten voor de wereldmarkt en in het bijzonder voor de Pacificmarkten.

In 1928 toch nam Indië deel aan de wereldexport: voor 35% aan rubber, voor 11% aan suiker, voor 8% aan koffie, voor 17% aan thee, voor 93% aan kina, voor 30% aan klapper, voor 4% aan palmolie, voor 19% aan agave, voor 58% aan coca, voor 79% aan kapok en voor 70% aan peper.

Deze reusachtige opbloei van Indië, ging in de cultuurcentra gepaard met een belangrijke „symbiose” van uitheemsch kapitaal, intellect en ondernemingszin met inlandsch grondbezit, inlandsche leverantie van materialen en inlandsche werkkraft.

Figuren als Mr VAN DEVENTER waren echter reeds bij het begin van dit tijdperk der enorme hausse van oordeel, dat de inlander in zijne maatschappelijk nog zoo zwakke positie, niet in die mate als normaal wel gewenscht zou zijn, de vruchten medeplukte van den voorspoed.

VAN DEVENTER schatte het totaal jaarlijksch inkomen van den tani op Java, inbegrepen eventueele grondverhuur en nevenverdiensten voortvloeiende uit het werken als veldkoelie enz., op een f 80,— à f 100,— per gezin.

Maar de ervaring, opgedaan ná den Compagniestijd en later wederom ná het Cultuurstelsel, had reeds geleerd en nogmaals geleerd, dat zonder „eigen” medewerking der bevolking zelf op sociaal-economisch gebied, voor haar niets bereikt zou worden.

Zij moest derhalve èn in geestelijk èn in materieel opzicht, op een hooger peil gebracht worden. „Irrigatie, emigratie en educatie” waren

de drie leuzen sedertdien aangeheven en zij vonden ingang ook bij de Regeering. Door de economische opbloei der groot-cultures — en hierop wijzen wij met nadruk — verkreeg het Gouvernements de middelen voor uitgebreide en zeer kostbare maatregelen sedertdien in het belang van de opheffing der bevolking genomen.

Inderdaad werd daartoe een reuzenarbeid verricht, vooral op het gebied der bevlöeiing, de landbouwvoorlichting, het volkscrediet, het onderwijs en de volkslectuur.

De toenemende vraag naar bepaalde tropische producten, zooals copra en rubber maakte dat, thans aangemoedigd door „leiding en voorlichting” van Regeeringswege, in meerdere daarvoor gunstige streken en voornamelijk in de Buitengewesten, de inlandsche landbouwer zich ging toelagen op de teelt van handelsgewassen voor den export en de wereldmarkt, naast en zelfs in stede van die van voedselgewassen voor eigen behoeftenvoorziening.

Tot 1920 vormde van de totale Java-export, die der inheemsche landbouwproducten 15%, in 1927 12,7%, maar in dienzelfden tijd klom in de Buitengewesten dit aandeel van 30 tot 55%.

Bedroeg op Java in 1928 de totale waarde der export van landbouwproducten 718 millioen en voor de Buitengewesten 518 millioen, daarvan was respectievelijk 135 en 293 millioen het aandeel der inlandsche landbouwproducten.

Bij een daartoe in die tijden expresselijk ingesteld onderzoek, kwam men tot de bevinding, dat in bijna alle streken der Buitengewesten het volksinkomen per hoofd der bevolking aanmerkelijk hooger was dan op Java en wel speciaal ter Sumatra's West- en Oostkust en in de Lampongsche districten.

Vergeleken bij de Javatoestanden kon men de bestaansmogelijkheden der inlandsche bevolking in de Buitengewesten bijna zonder uitzondering als „zeer ruim” kenmerken.

Voor de voorziening in hare dagelijksche levensbehoefden was zij nagenoeg onafhankelijk van de marktprijzen harer uitvoerproducten. Bijna overal bracht de voedsellandbouw daarneven voldoende op en was deze in elk geval in tijd van nood vatbaar voor genoeg uitbreiding om het gebrek buiten de deur te houden.

Naast de voedsellandbouw leverde vóór de crisis in de Buitengewesten de exportlandbouw dikwerf een zeer belangrijke bijslag op het volksinkomen.

Er zijn echter op de Buitenbezittingen uiteraard ook deelen, waar bloeitijd en crisis zonder beroering aan voorbijgaan, waar men in menig opzicht voor een statischen toestand gesteld wordt. De groote opleving welke het economisch leven in Nederlandsch-Indië gedurende de laatste decennia heeft vertoond, is b.v. nagenoeg geheel aan de Molukken voorbij gegaan. In de suiker-, rubber- en thee-

boom hebben zij geen aandeel gehad. Slechts een klein deel der bevolking heeft van de hooge copraprijzen profijt gehad. De rijkdom van de natuur gevoegd bij den alleszins voldoende vischrijkdom der zeeën, welke de verschillende eilanden omspoelen, heeft gemaakt dat aldaar van een eigenlijken bevolkingslandbouw geen sprake is. Er bestaat voor de bevolking geen noodzaak het bodemkapitaal intact te houden en zulks heeft dan ook nog niet plaats.

Men staat hiertegenover een goddelijke mildheid, waarvan de uitwerking ook thans nog zoodanig is, dat men leert begrijpen dat RUMPHIUS van de inwoners der Molukken verklaarde „dat zij hun dagen zijn doorbrengende in gestadige armoedigheid, ledigheid en vroolijkheid”.

Doch in het algemeen was er in de Buitengewesten groote bestaanszekerheid voor de inlandsche bevolking bij wisselvalligheid van geldruimte.

Daar leeft de bevolking ook wel, gelijk op Java, in dorps- of familie-gemeenschap, daar knellen ook wel de sociale banden, maar men vergete niet, dat in de Buitengewesten als regel de bevolkingsdichtheid zeer gering is, dat er nog uitgestrekte gebieden met goede gronden voor extensieve cultuur beschikbaar zijn en dat door de vestiging aldaar van het Nederlandsche gezag de mogelijkheid voor economische expansie eerst sedert betrekkelijk korten tijd werd geopend en dat deze nog in geen deele uitgeput is.

Daarentegen heerschte op Java en Madoera onder het Hollandsche bewind reeds meer dan een eeuw rust en orde en dit heeft, gepaard gaande met de goede zorgen voor de volksgezondheid (men denke b.v. aan de vaccinatie), echter bijna onvermijdelijk op deze eilanden eene enorme toename der bevolking in de hand gewerkt en verder veroorzaakt dat thans aldaar vrijwel alle beschikbare bouwgronden zijn ingenomen en bewerkt.

Op Madoera deed zich zelfs het verschijnsel der mindere stijging van de opbrengst voor, hetgeen sedert geruimen tijd aanleiding geeft tot geregelde uitzwerming der bevolking naar den Oosthoek.

Ook op Java zelf werd reeds lang voor toenemende economische moeilijkheden een uitweg gezocht in emigratie naar de Buitengewesten hetgeen plaatselijk eenige, zij het niet meer dan tijdelijke, verlichting van den druk der bevolkingstoename geeft. Dit middel kan echter slechts aangewend worden waar en zoolang als deze bevolkingsverplaatsing naar de Buitengewesten nog mogelijk zal blijken. Men zal echter bovendien wel van lieverlede hoe langer hoe meer gedwongen worden ook in de richting van ontwikkeling van den landbouw, handel en industrie zelf, een oplossing voor toenemende moeilijkheden te zoeken.

Die moeilijkheden laten zich ook wel eenigermate uit de navolgende cijfers verklaren. Bestond toch op Java en Madoera de Inlandsche bevolking in 1870 uit 16 millioen zielen, in 1880 uit 19,5, in 1890 uit 23,1, in 1900 uit 28,3, in 1905 uit 29,9, in 1920 uit 34,4, in 1930 bedroeg zij reeds 40,8 millioen zielen.

De dichtheid der bevolking per km² liep in dien tijd op van 123 in 1870 tot 309 in 1930 (tegen 10 in de Buitengewesten per km²).

Ondanks alle bovenvermelde kostbare en omvangrijke Regeeringsmaatregelen van sociaal-economischen aard, bleef de welvaart der bevolking op Java en Madoera dan ook relatief gering.

Alles toch wat meerder opbrengst zou kunnen geven, werd, gelijk GONGGRIJP terecht opmerkt, als het ware weder ingehaald en opgeslokt door de enorme aanwas der bevolking die bij een toenemende versplintering van het grondbezit, toch den landbouw als haar hoofdbedrijf behield en die gekluisterd bleef aan desaverband en traditie.

DU BUS DE GISIGNIES zag dit reeds aankomen, toen hij in zijn bekend rapport van 1827 het volgende schreef:

„En wanneer na lang tijdsverloop alle gronden op Java zullen ontgonnen zijn, zal het over zijn geheele oppervlakte een bevolking bezitten, volmaakt dezelfde als thans een gedeelte dier oppervlakte bebouwt en bebouwt; een bevolking nl. die overal opeen gedrongen zal bestaan uit ettelijke millioenen pachters van heele, halve en kwart morgen gronds; elk bouwende ter verkrijging van zijn voedsel, elk rijst verbouwende en anders niet, elk bouwende tegen de verdiensten van den blooten daglooner, elk ter voldoening van eerste levensbehoeften, verterende wat zijn stuk gronds hem geeft en zijn landrente hem laat.”

Als oorzaken hiervan noemde DU BUS: sleur en uitzichtslooze eenvormigheid en hij wilde reeds in zijn tijd de richting uit van exploitatie door uitheemsch kapitaal, de groot-cultures, waarmede men voor Java in 1870 en voor de Buitengewesten eerst bij het begin dezer eeuw zou aanvangen.

In zijne belangwekkende voordracht over het persoonlijk en zakelijk element in de koloniale welvaarts-politiek stelt echter BOEKE, dat naar zijn oordeel ook de Europeesche groot-cultures den inlander niet verder hebben gebracht dan tot eenvoudigen daglooner of grondleverancier.

Ook is men er z.i. met een welvaarts-politiek, welke zich met het „zakelijk” element van ontwikkeling tevreden trachtte te stellen, omdat zij meent het essentieele persoonlijke element als hopeloos onwrikbaar te moeten laten varen, niet gekomen. Daarmede bereikt men nimmer het ideaal van een in zich zelf volledige, zich zelf door differentiatie sociaal genoegzame gemeenschap in staat om hare econo-

mische taak met eigen krachten te dragen.

Slechts op één wijze, zegt hij bitter, heeft Java's bevolking duidelijk gereageerd op al deze welvaartspolitiek: door in aantal te wassen als een bandjir!

Hij wil de bevolking prikkelen tot zelfwerkzaamheid en DE KAT ANGELINO valt hem daarin bij, maar beschouwt dit als het „besluit" onzer koloniale staatkunde.

Terecht vraagt GONGGRIJP, die overigens de sombere zienswijze van BOEKE niet deelt, zich echter af, wat Java te zien zou hebben gegeven, indien al de Regeeringsmaatregelen tot ontwikkeling van het niveau der bevolking eens niet genomen waren?

Is speciaal voor Java, de enorme bevolkingsaanwas aldaar van een in dorpen samenlevend klein-boerendom, reeds voor normale tijden, een uiterst moeilijk economisch probleem, hoeveel te meer geldt dit thans, nu de wereldcrisis ook op den gang van zaken in Indië een zoo diepgaanden en funesten invloed uitoefent.

Zij trof daar in de eerste plaats de Westersche grootcultures, omdat deze steeds direct beïnvloed werden door de wereldconjunctuur.

En voor zoover de inlandsche cultures handelsingewassen voor de wereldmarkt leverden, werden uiteraard ook deze ernstig door de crisis getroffen.

De enorme prijsdaling, waartoe hooge tariefmuren, contingenteringen en andere handelsbelemmeringen van buiten, het hunne deden, sloeg de export der tropische producten uit Nederlandsch-Indië vrijwel lam.

De symbiose tusschen Westersch kapitaal en Oostersche werkracht en grond, verminderde sterk. Deze bron van hoofd- en bijverdiensten voor de inlandsche bevolking droogde veelal zelfs geheel op.

Wat mist zij thans niet o.a. doordat de crisis de suikercultuur heeft lamgeslagen.

Hoeveel derft zij daardoor niet aan loonen, leveranties en werkgelegenheid!

Zoo kwam o.a. in een bepaald deel van Banjoemas door de aanwezigheid van eenige suikerfabrieken in 1930 aan loonen, leveranties en grondhuur, f 4,87 millioen onder de bevolking en in 1934 slechts f 74.000,—.

De plotselinge en enorme loonderving en de daaruit voor dergelijke streken noodzakelijk voortvloeiende algemeene verarming treft uiteraard zoowel den eenvoudigen desaman, als ook den alreeds geheel of gedeeltelijk buiten desaverband staanden mandoer, handwerksman, schrijver en laborant, met andere woorden diegenen, die wellicht met de overige inlandsche intellectueelen en inlandschen adel, Indo-Chineez en Indo-Europeanen t.z.t. den middenstand zouden kun-

nen (gaan) vormen, d.i. de zoo gewenschte ruggegraat der Indische samenleving, welke thans nog grootendeels ontbreekt.

Van de half millioen koelies in de Buitengewesten bij de Europeesche cultures werkzaam, keerde een groot deel naar het dichtbevolkte Java terug om zich in hunne oude desa's als werkloozen neder te zetten. Talrijke ondernemingen immers werden gesloten, althans werden daar diepgaande bezuinigingen toegepast, waarvan beperking van werkgelegenheid en leveringsmogelijkheden, zoomede ontslag op grooten schaal het onvermijdelijk gevolg waren.

Zoo trachtten noodgedwongen en begrijpelijkerwijze de grootlandbouwondernemingen zich aan te passen aan de slechte tijden, doch een voor Indië tevoren ongekeerde werkloosheid vloeide daaruit voort.

In de inheemsche sfeer had evenzeer aanpassing aan de slechte tijden plaats, doordat men er de teelt van voor export berekende handelsgewassen veelal stopzette (rubber, koffie, copra) en zich weder meer op de teelt van voedselgewassen ging werpen.

Er komt echter, ook in verband met de snelle en sterke loonsdaling en loonsderving, toenemend gebrek aan contant geld en de verdere reserves der bevolking aan opgepote gouden munten en sieraden raken opgeteerd.

De ruil van goederen tegen goederen herleeft en het economisch evenwicht wordt labiel. De gesloten productenhuishouding van de inlandsche desa herneemt hare plaats weder meer en meer en alleen dank zij een opeenvolgende reeks van gunstige voedseloogsten in de laatste jaren, beschikt de inlandsche dorpssamenleving in het algemeen althans nog over voldoende levensmiddelen om van te bestaan, al dreigt reeds hier en daar toenemend voedseltekort.

Kenschetsend drukt de inlander zelf den toestand uit door te spreken van: „larang doewit moerah pangan”.

En in deze moeilijke tijden hebben de sociale banden, welke de leden der talloze min of meer gesloten desasamenlevingen van agrarischen aard in Nederlandsch-Indië bijeenhouden, althans deze goede zijde, „dat alles op elkaar leunt en steunt” en in den huidige economischen noodtoestand is dat vermoedelijk nog een groot geluk.

Maar het bevolkingsvraagstuk blijft er niet minder om dringen, integendeel.

Buiten den factor „mensch”, zal men in de richting van ontwikkeling van den landbouw, van het scheppen van handel en industrie, ook huisindustrie, oplossing voor de toenemende economische moeilijkheden moeten zoeken, en vooral op Java zal de landbouw van lieverlede meer en meer met toepassing van het economisch principe beoefend moeten worden.

Een productiewijze met veel meer kapitaalgoederen dan thans, zal daarvoor noodig zijn. Maar deze kan niet verkregen dan uit voorafgaande besparingen. Hiervoor zal men, daar waar de inheemsche bevolking reeds handelsgewassen voor de wereldmarkt teelde en zij hare producten tegen geld verkocht, dus vooral op de Buitengewesten toegankelijker zijn dan in vele streken op Java, waar de bevolking gekluisterd in desaverband en sociale verplichtingen, nog in hoofdzaak inlandsche landbouw op den huidigen voet zonder veel kapitaal en vnl. ter voorziening in eigen behoeften drijft, waar men hoogstens denkt aan voedselbesparing voor de schrale tijden, maar waar men vreemd staat tegenover besparing in geld.

Uit hetgeen hiervoren werd gezegd over de agrarische dorpsgemeenschap, over de dorpsstraditie en het daarmede samenhangend gebrek aan individualiteit der dorpsbewoners, volgt echter tevens ook wel hoe ver men, vooral in het volkrijke Midden- en Oost-Java, nog afstaat van meer Westersche productiemethoden en differenteeringen.

De geheele mentaliteit van den inheemschen dorpeling aldaar is nog in hoofdzaak anders gericht.

Waar de inlander, aldus onze conclusie, nog in het desa-, adat-, familieverband gevat zit, belemmert hem dit ongetwijfeld ten zeerste om vrij zijn vleugels uit te slaan en te profiteeren van economische hausse-tijden.

In de baissetijden daarentegen deelt hij uiteraard in de collectieve welvaartsvermindering der inheemsche samenleving. Maar hoewel verarmd en beroofd van zijne reserves, ontloopt hij, beschermd door zijn desa- en adatverband, voorshands nog, zoolang de natuur medewerkt, het scherpe zwaard van nijpend gebrek, dat reeds zonder erbarmen zoo menig los van elk verband staanden Westerling (en Oosterling) in de tropen met absoluten ondergang heeft getroffen.

Traditie en welvaart!

Adat poesaka remt vooruitgang in modernen zin, maar voorkomt althans nog langen tijd een absoluut pauperisme!

Mijne Heeren Curatoren,

Mijn taak zal het zijn om aan de studenten dezer Hoogeschool de Koloniale Landhuishoudkunde en het Indisch agrarisch recht te doceeren.

Ik stel het op hoogen prijs, dat U mij tot dezen arbeid, mij uit mijnen Indischen loopbaan reeds niet onbekend, hebt willen roepen.

Mijne Heeren Professoren, Lectoren en Docenten,

Het zal mij een voorrecht en groote eer zijn in Uwen kring te worden opgenomen en speciaal van de economen onder U hoop ik op hunne zeer gewaardeerde voorlichting en medewerking te mogen rekenen.

Met mijn ambtsvoorganger, Professor KIELSTRA, mocht ik reeds in Indië op het gebied der economie contact hebben, waarbij bleek dat onze denkbeelden overeen kwamen en zich baseerden op eene destijds voor Indië geheel nieuwe doch thans van meerdere zijden aanvaarde richting. Dit contact met KIELSTRA mocht ik na mijn terugkeer hier te lande weder geregeld hervatten. Het zal mij een groote vreugde wezen zijnen arbeid aan deze Hoogeschool, aangepast aan den huidige tijd, te mogen voortzetten.

Dames en Heeren Studenten,

Tot U een enkel woord als slot.

Indirect contact met de Hoogeschool mocht ik sedert jaren hebben door geregelde aanraking met mijn betreurden zwager, wijlen Professor Dr J. VALCKENIER SURINGAR, die hier tot voor korten tijd botanie doceerde.

Eenig contact met de studenten dezer Hoogeschool had ik ook reeds lang, doordat ik èn gedurende mijne Indische verloven èn ook kort na mijn definitieven terugkeer hier te lande, gelegenheid had in Uw midden voordrachten van politiek-economischen aard op koloniaal gebied te houden.

Ik moge U er aan herinneren, dat ik voor U o.m. sprak over: „De Javaansche opleving en de economische verhoudingen van den Inlander”; voorts over „De Nederlandsch-Indische politie, speciaal de boschpolitie”, en laatstelijk over: „De politieke stroomingen en de handelsbeweging in den „Pacific”.

De taak welke mij thans wacht — ik ontveins mij dit geenszins — is niet licht, doch „oude liefde roest niet” en de bovengenoemde vakken hebben steeds hun aantrekkingskracht voor mij behouden.

Moge het mij gelukken bij U belangstelling te wekken en te onderhouden voor dat deel der wetenschap, hetwelk mij wordt toevertrouwd.

Op mijn voorlichting, mijn raad en steun bij Uwe studie kunt Gij rekenen.

Ik heb gezegd.